

Валерій Левченко, Микола Михайлуца (м. Одеса)

III МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ: ЕТНОІСТОРИЧНИЙ, МОВНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ ТА РЕЛІГІЙНИЙ ВИМІРИ»

В Україні усталилася практика організації та проведення різноманітних міжнародних форумів (конгресів, конференцій, симпозіумів тощо) з різних проблем історичної науки. Складовою частиною цих наукових заходів стала III Міжнародна наукова конференція «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри», яка відбулася 15–16 квітня 2011 р. в Одесі. Цього року, міжнародний форум був присвячений героїчній і, разом з тим, трагічній даті в історії Другої світової війни – 70-річчя оборони Одеси. Подія, яка є зворушливою не тільки для жителів Одещини і громадян всієї України, а й для мільйонів людей – нащадків учасників тієї війни, які живуть зараз в багатьох країнах світу.

Одеську конференцію організувала та провела ініціатор наукового заходу – кафедра українознавства Одеського національного морського університету (далі – ОНМУ), яка 2007 і 2009 р. проводила конференції з аналогічною назвою. Проведення наукового форуму стало можливим завдяки підтримці і концентрації спільних зусиль провідних вчених науково-дослідних центрів України – Інституту історії НАН України та Національної спілки краєзнавців України. Люб'язно погодилися взяти участь у конференції також і семеро зарубіжних вчених з науково-дослідних установ й вищих навчальних закладів Російської Федерації, Німеччини, Румунії та Республіки Молдова. Всього в роботі форуму брали участь 107 науковців, серед яких 26 докторів наук, 45 кандидатів наук, решта – наукові співробітники, аспіранти, магістри. Географія учасників охоплювала 23 міста України та європейських країн.

Не порушуючи усталеної традиції, організатори до початку конференції видали збірку матеріалів, надавши кожному учаснику авторські екземпляри. У науковому збірнику представлено 98 наукових доповідей та повідомлень, з яких на пленарне засідання було винесено два, а інші були заслухані на чотирьох секційних засіданнях та в рамках «круглого столу».

Відкрив пленарне засідання конференції завідувач кафедрою українознавства ОНМУ, докт. іст. наук М. І. Михайлуца. З вітальним словом до учасників конференції звернулися голова оргкомітету, ректор ОНМУ, докт. екон. наук, проф. І. В. Морозова, а від імені голови

правління Національної спілки краєзнавців академіка П. Т. Тронька, виступив його заступник – Г. О. Клепак.

На пленарному засіданні першим виступив докт. іст. наук, проф. О. Є. Лисенко, який в своїй доповіді акцентував увагу на військово-політичних, економічних і соціокультурних аспектах на Південноукраїнському секторі збройного протистояння в роки Другої світової війни. Актуальним проблемам багатовікового зіткнення двох цивілізаційних потоків (Східного та Західного) на території між Дунаєм, Дністром і Прутом (тобто в Буджаку), спробів визначити напрями міждисциплінарних досліджень поліетнічного прикордоння були присвячені наукові роздуми докт. іст. наук, проф. В. В. Стецкевича.

Після пленарного засідання відбулася презентаційна сесія нових авторських наукових видань відомих і молодих українських вчених. Миколаївський історик, докт. іст. наук, проф. О. П. Тригуб представив дві книжки – «Розкол в РПЦ (1922–1939 рр.): Між державним політичним управлінням і реформуванням» (Миколаїв, 2009, 300 с.) і «Розгром української церковної опозиції в Російській Православній Церкві (1922–1939 рр.)» (Миколаїв, 2009, 312 с.), а одеський дослідник, канд. іст. наук В. В. Левченко презентував монографію «Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту» (Одеса, 2010, 428 с.). Крім анонованих у програмі конференції презентацій монографій двох науковців з південного регіону також відбулись додаткові презентації ще двох книжок київських авторів. Канд. іст. наук

В. М. Грицюк ознайомив присутніх з книжкою «Військо скіфів (озброєння, організація, війни та воєнне мистецтво)» (Чернівці, 2009, 296 с.), а докт. іст. наук, проф. І. В. Верба презентував книгу (співавтор канд. іст. наук М. О. Самофалов) «Історик Кость Штеппа: людина, вчений, педагог» (Київ, 2010, 195 с.). Представлені авторами монографії були подаровані присутнім учасникам конференції, а порушенні авторами проблеми викликали жвавий інтерес та дискусії.

З метою глибшого аналізу історичної свідомості народів Півдня України, а також чинників, котрі сприяли її формуванню й трансформаціям, організаторами конференції було запропоновано кілька тематичних напрямків, проблемні поля яких було сконцентровано в рамках круглого столу та п'ятих секційних засідань, якими керували провідні фахівці:

Секція 1. «Історія народів та етносів Півдня України в часи імперій, тоталітаризму, демократії» (модератор – докт. іст. наук, проф. О. А. Бачинська);

Секція 2. «Проблеми української термінології і термінографії, мовні взаємовпливи» (модератор – канд. філ. наук, доц. Е. В. Боева);

Секція 3. «Культура і духовність, традиції та обрядовість української та «сусідніх» етнокультур» (модератор – докт. іст. наук, проф. А. А. Непомнящий);

Секція 4. «Історія християнської церкви та доля інших конфесій у регіоні» (модератор – докт. іст. наук, проф. О. П. Тригуб);

Секція 5. «Міжнародні, правові та міжрегіональні зв'язки і відносини» (модератор – докт. юрид. наук, проф. В. М. Іванов).

Під час роботи секцій було повідомлено чимало нових фактів та стаистичних даних, наукових положень, які безперечно, сприятимуть дальшому розвитку багатьох галузей гуманітарних наук. Роботу всіх секцій супроводжували змістовні дискусії.

Однак, напередодні історичної дати – 70-річчя оборони Одеси, вартує більш детально зупинитися на доповідях та повідомленнях, присвячених військовим подіям на Півдні України, які були виголошено в рамках «круглого столу» – «Оборона Одеси: погляд з ХХІ століття» (модератор – М. І. Михайлуца). Розпочати роботу «круглого столу» було надано Народному депутату України, першому заступнику голови Комітету Верховної Ради

України з питань національної безпеки і оборони С. Р. Гриневецькому. Парламентарій зупинився на важливості вивчення історичного минулого не лише з метою торжества історичної правди, а й для виховання гідного покоління молодих членів суспільства.

Першим до дискусії модератор «круглого столу» запросив полковника Збройних Сил України, військового історика, канд. іст. наук В. М. Грицюка. Дослідник виголосив проведений раніше ретельний аналіз довоєнних планів протиборчих сторін та їх реалізації на початку війни на Півдні України і прийти до висновку про те, що передвоєнні погляди військово-політичного керівництва СРСР на майбутню війну і планування бойових дій в головних підходах були правильними. Однак окремі прорахунки та помилки, особливо неготовність прикордонних військових округів до відбиття ударів противника, стали головною причиною, яка визначила невігідне для радянської сторони розвиток подій на початку війни.

Історіографічній тематиці був присвячений виступ докт. іст. наук, проф. Д. П. Урсу, який глибоко і неупереджено зупинився на сучасних тенденціях в історичній літературі про початок Другої світової війни, і особливо, на румунській історіографії т. зв. «Облоги Одеси 1941 року». Розкриваючи причини деформації історичної правди про «битву за Одесу», вчений закликав професійних істориків «не продовжувати стріляти словами в колишнього ворога 70 років потому після бою, а досліджувати події, оцінювати й осмислювати їх».

Емоційно і цікаво було піднесено матеріал докт. іст. наук, заступника директора Інституту соціально-економічних та гуманітарних досліджень Південного наукового центру РАН (м. Ростов-на-Дону, РФ) Є. Ф. Кринко. Його дослідження вибудовувалося на скрупульозному за хронологією подій вивченні нині призабутих джерел – щоденників безпосередніх учасників і очевидців історичних подій, а саме, відомого радянського письменника, в період війни військового кореспондента «Червоної Зірки» Костянтина Симонова. У повідомленні «Ми зійшли в Одеському порту ...»: К. Симонов про оборону Одеси 1941 р.» учений на підставі «щоденника письменника» окреслив не тільки героїчні прояви захисників Одеси, військового командування, але й труднощі фронтового життя, способи та особливості повсякденного виживання людини.

Документи оперативного штабу рейхслайтера Розенберга як джерело з історії Півдня України періоду Другої світової війни стали об'єктом пильного вивчення і представлення науковій публіці канд. іст. наук, наукового співробітника П НАН України Н. Г. Каше-варової. Про вступ Червоної армії до Бессарабії і про моральний стан населення прифронтової смуги в роки війни розповів І. Кашу, доктор історії та директор Центру дослідження тоталітаризму Молдавського державного університету (м. Кишинів). Про питання репатріації етнічних німців з Південної Бессарабії (Буджака) в умовах розпочатої Другої світової війни розповідав А. Тулуш, доктор історії, проф. університету «Нижній Дунай», м. Галац (Румунія).

Ціла серія виступів на «круглому столі» була присвячена «білим плямам», «сегментним нішам», а також міфам і легендам оборони міста Одеси. Так, проблем дослідження тактичних операцій Приморської армії під час оборони Одеси 1941 р. присвятив свою статтю письменник, канд. іст. наук, доц. В. А. Савченко. На деяких міфологізованих сторінках історії «73-х героїчних днів» зупинився М. І. Михайлуца. Патріотичним поривам молоді, самопожертви заради перемоги над ворогом приурочив виступ докт. іст. наук, проф. О. І. Красюк, одночасно презентувавши колегам свою книгу – «Їх подвиги безсмертні. З історії боротьби юнаків і дівчат Одеси та області в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.)» (Одеса, 2011, 172 с.).

Відродно відзначити, що в дискусіях і спілкуванні з провідними вченими активно брали участь студенти. Деякі з них виступали зі своїми історико-біографічними напрацюваннями. Так, А. В. Рогозовська дослідила перші військові кроки свого земляка-подолянина генерала армії І. Черняхівського, а Л. Ю. Кислюк простежив за спогадами односельців, достеменні події останніх днів життя льотчика, Героя Радянського Союзу лейтенанта М. Шилова, який загинув у небі над селом Вигода під Одесою. Приємно вразив своїм дослідницьким запалом П. О. Мінаєв, член громадської організації «Військово-історичний центр «Пам'ять і Слава», який разом з однодумцями, проводячи пошукову діяльність, повернув з минулого імена десятків червоноармійців і червонофлотців, загиблих під Одесою влітку-восени 1941 р.

Підводячи підсумки круглого столу та конференції в цілому, її учасники висловили задоволення від спілкування, погодилися з необхідністю продовження міжнародного діалогу професійних істориків України, Росії, Румунії, Молдови, Німеччини, щоб запанувала правда без ідеологізації, міфологізації та фальсифікації історичної пам'яті.

Під час перерв на каву учасники конференції мали можливість відпочити, обмінятися думками з приводу почутих доповідей, переглянути виставку наукової літератури, присвяченої Другій світовій війні та ознайомитися з науковими працями викладачів кафедри українознавства ОНМУ. Також для ознайомлення була представлена експозиція створеного при кафедрі українознавства краєзнавчо-етнографічного музею (завідувач Б. М. Мартиновський), де були репрезентовані зразки матеріальної культури народів Півдня України (самостійно віднайдені викладачами й студентами ОНМУ) та вишиті сюжети в народному стилі старшого викладача кафедри О. П. Гоголенко.

У завершальний день конференції її учасники поділилися на дві групи та взяли участь в запланованих екскурсіях. Перша група відвідала історико-меморіальний комплекс «Нерубайські катакомби» під Одесою, де в період німецько-румунської окупації 1941–1944 рр. перебували підпільно-диверсійні та партизанські загони. Друга група – взяла участь у пішохідній екскурсії старою Одесою та переглянула експозиції Історико-археологічного музею.

Загалом у представлених доповідях та повідомленнях учасники конференції (к.і.н. О. Г. Бажан, к.і.н. Ю. В. Крамар, д.і.н. І. М. Романюк, д.і.н. П. М. Тригуб, д.і.н. І. І. Тюрменко та багато інших) продемонстрували високий професійний і фаховий рівень. З деяких, особливо проблемних і чутливих історичних питань, були представлені різні, інколи діаметрально протилежні позиції і підходи, проте всі вони сприймалися толерантно і доброзичливо у атмосфері взаєморозуміння і взаємоповаги. На думку учасників конференції, мета наукового форуму була досягнута. У доповідях і дискусіях прозвучало багато нових, нестандартних і оригінальних експертних думок щодо різного роду аспектів і напрямів розвитку історичної науки.

Відкриття круглого столу “Оборона Одеси: погляд з ХХ століття” (м. Одеса, 15 квітня 2011 року).

З вітальним словом до учасників «круглого столу» звертається Народний депутат України Сергій Рафаїлович Гриневецький.

Група учасників конференції під час екскурсії в історико-меморіальний комплекс партизанської слави «Нерубайські катакомби» (село Нерубайське у передмісті Одеси). 16 квітня 2011 року.